

Markku Hirvonen
Verotusneuvos
12.12.2016

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Lausunto: Valtioneuvoston sisäistä
turvallisuutta koskeva selonteko VNS 5/2016 vp
Erytisteemana harmaa talous

Selonteossa sisäinen turvallisuus on rajattu koskemaan ainoastaan sisäasiainhallinnon toimijoita. Kuten selonteossa on todettu, sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavat myös monet muut viranomaiset ja toiminnot ja selonteon jälkeen on luvattu valmistella selontekoa laajapohjaisempi ja kaikkia sisäisen turvallisuuden toimijoita koskeva sisäisen turvallisuuden strategia.

Keskittyminen sisäisen turvallisuuden toimijoihin rajaa merkittävästi selonteon relevanttisuutta harmaan talouden torjunnan kannalta. Harmaan talouden yhteiskunnan sisäiselle turvallisuudelle aiheuttamat uhkakuvat koskettavat sisäasiainministeriön lisäksi monien muiden ministeriöiden vastuualueita ja harmaan talouden torjunnan onnistuminen riippuu poliisin talousrikostutkiminnan lisäksi eri valvontaviranomaisten kyvystä paljastaa harmaata taloutta sekä syyttäjä- ja oikeuslaitoksen kyvystä saattaa poliisin tutkimat jutut päätökseen.

Valtioneuvosto on vahvistanut vuosille 2016 – 2020 sekä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategian että harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelman. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunta tarvitsevat ja ansaitsevat oman strategiansa ja toimenpideohjelmansa, mutta niiden torjunnan merkityksen tarkastelu myös osana sisäistä turvallisuutta toisi uusia näkökulmia perinteisten turvallisuusviranomaisten toimintaan perustuvaan ajattelutapaan.

Harmaa talous aiheuttaa sisäiselle turvallisuudelle mm. seuraavia uhkia:

- a. Fiskaaliset tappiot. Harmaan talouden yhteiskunnalle aiheuttamat verojen ja sosiaaliturvamaksujen menetykset vaikuttavat sekä sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseen käytettävissä oleviin resursseihin että mahdollisuuksiin turvata hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus.
- b. Järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden toiminnan rahoittaminen. Sekä Suomessa että ulkomailla on todettu järjestäytyneiden rikollisryhmien toimivan aktiivisesti mm. rakennus- ja ravintola-alojen harmailla markkinoilla sekä rajat ylittävissä liiketoimissa.

- c. Yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja syrjäytymisen lisääntyminen. Harmaassa taloudessa työskentelevät jäävät ilman sosiaaliturvaa ja ovat usein alipalkattuja. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat ulkomailta tulleet työntekijät esimerkiksi etnisissä ravintoloissa, lähetettyinä työntekijöinä ja paperittomina maahantulijoina.
- d. Ihmisten epäoikeudenmukaisuuden ja epätasa-arvoisuuden tunteen lisääntyminen. Tämä koskee esimerkiksi hankinta- ja urakkakilpailuissa jatkuvasti harmaan talouden harjoittajille häviäviä pienyrityksiä ja niitä, jotka kokevat, ettei viranomaistoiminta pysty paljastamaan ja saattamaan vastuuseen korruptiota tai vaikkapa ulkomaille varojaan kätkeneitä sijoittajia.

Sisäisen turvallisuuden selonteossa luetellaan sisäasiainhallinnon viranomaisten lisäksi muina tärkeinä sisäisen turvallisuuden viranomaisina tuomioistuimet, syyttäjänvirastot, Rikosseuraamuslaitos ja Tulli sekä sosiaali- ja terveystoimi. Luettelosta puuttuu Verohallinto, jonka rooli harmaan talouden torjunnassa on keskeinen ja joka voisi näytellä nykyistä paljon suurempaa osaa nykyisin poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen varaan rakennetun järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden torjunnassa.

Ruotsissa on vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntarintamaa levennetty ja vahvistettu käynnistämällä vuonna 2009 viranomaisten yhteinen panostus vakavaa järjestäytyntä rikollisuutta kohtaan (Myndighetsgemensam satsning mot grov organiserad brottslighet). Mukana toiminnassa ovat Ekobrottsmyndigheten, Rikosseuraamusvirasto (Kriminalvården), Kruunuvoudinvirasto, Maahanmuuttovirasto, Rannikkovartiosto, Poliisihallinto, Vakuutus-kassa, Verohallinto, Turvallisuuspoliisi, Tullilaitos ja Syyttäjänvirasto. Panostuksen organisaatioon kuuluvat Yhteistyöneuvosto, Operatiivinen neuvosto, kanslia, Kansallinen tiedustelukeskus, 8 alueellista tiedustelukeskusta ja 8 toimintaryhmää. Panostuksen keskeisiä kohdealueita ovat muun ohessa olleet vakava talousrikollisuus ja järjestäytyneen rikollisuuden tunkeutuminen lailliseen elinkeinotoimintaan. Vastaavatyypistä viranomaispanostuksen laajentamista olisi syytä tutkia myös Suomessa.

OECD on vuonna 2013 julkaistussa raportissaan (Effective Inter-Agency Co-operation in Fighting Tax Crimes and Other Financial Crimes) kehottanut jäsenmaita tiivistämään verohallintojen ja muiden viranomaisten välistä yhteistyötä rahanpesun, korruption, järjestäytyneen rikollisuuden ja taloudellisten rikosten torjunnassa. Erityisesti on korostettu rahanpesun valvontaa varten annettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten hyödyntämistä verohallinnon toiminnassa ja muiden viranomaisten velvollisuutta ilmoittaa rahanpesun valvontaa suorittavalle yksikölle havaitsemistaan rikoksista.

Suomessa on harmaan talouden torjuntaan liittyvää viranomaisyhteistyötä kehitetty ja viranomaisten välisen tietojenvaihdon esteitä purettu 20 vuoden ajan. Samanlaiseen yhteistyön ja tietojenvaihdon tasoon kuin järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan keskittyvän poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-yhteistyössä ei harmaan talouden torjunnassa ole kuitenkaan

päästy. Esitutkintaviranomaisten ja valvontaviranomaisten välisessä tietojenvaihdossa olevien rajoitteiden poistaminen tai vähentäminen tehostaisi molempien toimintaa.

Ehdotus rahanpesun valvontaa varten annettujen tietojen laajemmasta käyttöoikeudesta harmaan talouden torjunnassa on ollut mukana jo kolmessa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmassa ja sitä koskevien säännösten muutostarpeita tulisi viime keväänä annetun toimenpideohjelmankin mukaan selvittää. Konkreettista edistymistä asiassa ei ole kuitenkaan tapahtunut eikä sitä sisälly myöskään tuoreeseen hallituksen esitykseen laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (HE 228/216). Voimassa oleva säännös, jonka mukaan verohallinto saa jo nykyisin rahanpesun selvittelykeskukselta tietoja silloin, kun rahanpesuepäilyyn liittyy epäily verorikoksesta rahanpesun esirikoksena, ei mahdollista laajamittaista tietojen tarkistusta ja analysointia, joka lisäisi sekä rahanpesun että harmaan talouden paljastamismahdollisuuksia.